

Jani Laasonen

Juutalaiset länsimaisen kulttuurin valonkantajina ja suunnannäyttäjinä

Juutalaiset länsimaisen kulttuurin
valonkantajina ja suunnannäyttäjinä

Jani Laasonen

**JUUTALAISET LÄNSIMAISEN KULTTUURIN
VALONKANTAJINA JA SUUNNANNÄYTTÄJINÄ**

© 2019 *Jani Laasonen*

birds.eye.view2618@gmail.com

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-0754-8

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	JUUTALAINEN VAIKUTUS LÄNSIMAISESSA KULTTUURISSA.....	9
3	JUUTALAISEN KANSAN ALISTETTU ASEMA KESKIAJAN LOPUN EUROOPASSA.	15
4	UUSI AIKA JA JUUTALAISTEN EMANSIPAATIO.....	18
4.1	Juutalaiset vapautuvat sorrosta ja miehittävät eurooppalaisen älymystön	19
4.2	Älykkyystestit ennustavat juutalaisten menestyksen	20
4.3	Selityksiä aškenasijuutalaisten keskimääräistä korkeammalle älykkyydelle	22
5	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	26
	LÄHTEET.....	28

1 JOHDANTO

Juutalaisuuteen liittyvä mysteeri on ihmetyttänyt ja kiehtonut minua jo kenties yläkouluaajoista lähtien. Juutalaiset ovat hyvin pieni kansa, vain reilut kaksi kertaa Suomen väestöä suurempi. Silti juutalaisiin ja juutalaisuuteen ei voi olla törmäämättä jatkuvasti kaikkialla länsimaisessa kulttuuriperinteessä.

Olipa kyse sitten länsimaisesta uskonnosta, historiasta, tieteestä, taiteesta tai populaarikulttuurista – on juutalaisen kansan ja juutalaisten yksilöiden merkitys länsimaisen kulttuurin kehitykselle aivan ylivoimainen kaikkiin muihin kansoihin ja etnisyyksiin verrattuna. Mikään toinen kansakunta tai etninen vähemmistö ei nouse samalla tavoin esiin kansakuntien joukosta kuin juutalaiset. Hyvänä esimerkkinä tästä voidaan pitää juutalaisten Nobel-palkittujen pitkää nimelistaa. Vaikka juutalaisia on vain alle 0,2 prosenttia koko maailman väestöstä, saavat he silti keskimäärin noin kolmanneksen kaikista Nobel-palkinnoista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että juutalaiselle myönnetään Nobel-palkinto 113-kertaa todennäköisemmin kuin minkään toisen kansan tai etnisen ryhmän edustajalle keskimäärin. (Wikipedia: List of Jewish Nobel laureates.) Tämä on sanalla sanoen hämmästyttävää.

Juutalaiset ovat olleet keskeisessä asemassa sekä länsimaisen älymystön että populaarikulttuurin kehityksessä aina siitä lähtien, kun heille myönnettiin täydet kansalaisoikeudet 1700-luvun lopulta alkaen. He ovat nousseet tähän asemaan siitakin huolimatta, vaikka heihin on samanaikaisesti kohdistettu mitä julminta sortoa, syrjintää ja vainoa. Tässä asetelmassa on jotain niin outoa ja ihmeellistä, ettei sitä voi ohittaa vain pelkällä olankohautuksella. Aihe suorastaan vaatii tulla tarkemmin tutkituksi.

Mitkä tekijät selittävät juutalaisten poikkeuksellisen yhteiskunnallisen menestyksen? Entä mikä tekijät ovat syynä vuosituhansia jatkuneelle juutalaisvastaisuudelle? Perimmäiset syyt näihin kysymyksiin pysyivät minulle vuosikaudet arvoituksena. Palapelin palaset alkoivat kuitenkin loksahdella kohdalleen, kun törmäsin sattumalta kansojen älykkyyttä vertaileviin tutkimuksiin. Näissä tutkimuksissa juutalaiset – erityisesti aškenasijuutalaiset – nousivat selvästi ohi kaikkien muiden kansojen ja

etnisten ryhmien. Vaikka tutkimustulokset vastasivatkin moniin esittämiini kysymyksiin, synnyttivät ne samalla myös koko joukon uusia. Koin aiheen niin kiinnostavaksi ja tärkeäksi, että päätin kirjoittaa aiheesta lyhyen tutkielman.

Vaikka eri ihmisryhmien henkisten kykyjen vertailu voikin olla monessa suhteessa varsin arveluttavaa, on tieteellisellä tutkimuksella kaikesta huolimatta kummallinen tapa selkeyttää ja järkevöittää ajattelua. Kyse ei siis koskaan ollutkaan juutalaisesta rahasta, juutalaisesta koulutuksesta, juutalaisesta kulttuurista tai – herra paratkoon – juutalaisesta salaliitosta maailman valloittamiseksi. Kyse on ennen kaikkea juutalaisesta älykkyydestä, joka on vahvasti geneettinen ominaisuus.

Vaikka aškenasijuutalaisten selvästi keskimääräistä korkeampi älykkyydosamäärä selittääkin varsin kattavasti juutalaisten menestyksen ja yliedustuksen yhteiskuntien kärkipaikoilla, ei se silti kerro meille mitään niistä syistä, jotka tähän ovat johtaneet. Näihin kysymyksiin tämäkään tutkimus ei kykene vastaamaan, mutta sen sijaan se kerää yhteen sellaista tietoa ja nostaa esiin sellaisia näkökulmia, joista saattaa olla myöhemmin hyötyä muille aiheesta kiinnostuneille.

Tämä tutkimus alkaa lyhyellä katsauksella juutalaisen kansan ja juutalaisten yksilöiden vaikutukseen länsimaisen kulttuurin kehityksessä. Sen jälkeen tarkastelemme hieman juutalaisten historiaa ja kulttuuria, joiden pohjalta pohdiskelemme syitä juutalaisten menestykseen. Lopuksi teemme lyhyen yhteenvedon ja kerron omat johtopäätökseni aiheesta. Tämän tutkielman tarkoituksena ei ole tarjota kokonaisvaltaista ja kaiken kattavaa selvitystä juutalaisesta kansasta ja juutalaisista yksilöistä länsimaisen kulttuurin suunnannäyttäjinä ja valonkantajina. Pikemminkin sen tarkoituksena on toimia johdatuksena aihepiiriin pariin.

Tutkimuksen pääasiallisimpana lähdeaineistona toimivat Karl-Johan Illmanin ja Tapani Harviaisen kirjat Juutalaisten historia ja Juutalainen kulttuuri, Steven L. Peasen teos *The Golden Age of Jewish Achievement* sekä yhdysvaltalaisen *Commentary*-lehden artikkeli *Jewish Genius*. Muut tutkimuksessa käytetyt lähteet löytyvät tutkimuksen lopun lähdeluettelosta.

2 JUUTALAINEN VAIKUTUS LÄNSIMAISESSA KULTTUURISSA

Aloitamme juutalaisesta kirjallisuudesta. Länsimaisen kulttuurin perusteoksena voitaneen perustellusti pitää Raamattua. Koska sekä Vanha että Uusi testamentti ovat juutalaisten kirjoittamia, voidaan koko länsimaisen kulttuurin katsoa rakentuneen juutalaisten laatimalle kirjalliselle perustalle. Unohtaa ei sovi myöskään sitä, että kristinuskon ja juutalaisuuden lisäksi Raamattu toimii perustana myös islaminuskolle. Ja jos kansakuntien pyhään peruskirjallisuuteen lasketaan kuuluvaksi myös Karl Marxin teokset, voidaan juutalaisen kirjallisuuden katsoa toimivan yhteiskunnallisena perusteoksena valtaosalle koko maapallon väestöstä.

Kaikesta päätellen juutalaisella kansalla ja juutalaisella kulttuurilla on ollut taipumus tuottaa kirjallisesti varsin lahjakkaita poikkeusyksilöitä läpi koko ihmiskunnan historian. Älyllinen innovatiivisuus ja kirjallinen lahjakkuus lasketaan ilman muuta myönteisiksi ominaisuuksiksi ihmiselle. Niinpä voitaisiinkin olettaa, että juutalaisia ja heidän poikkeuksellista lahjakkuuttaan oltaisiin osattu pitää arvossa kaikkina aikoina kaikkien kansojen keskuudessa. Todellisuudessa asia on kuitenkin täysin päinvastoin. Juutalaiset ovat olleet kautta vuosituhansien poikkeuksellisen vainottu ja vihattu vähemmistökansa, jonka menestymisen mahdollisuudet on pyritty tukahduttamaan järjestelmällisesti kaikkialla missä he ovat eläneet.

Toki väliin mahtuu myös seesteisempiäkin aikakausia – kuten esimerkiksi 1000-luvun molemmin puolin Portugalissa ja Espanjassa, jossa juutalainen kulttuuri kukoisti rinnan islamilaisen kulttuurin kanssa vuosisatojen ajan. Noihin aikoihin arabialainen korkeakulttuuri eli korkeinta kukoistuskauttaan ja oli kaikin tavoin eurooppalaista kulttuuria edistyksellisempää. Islamilaisen Espanjan pääkaupunki Córdoba oli vaurain ja sivistynein keskus tuon ajan Euroopassa. Noihin aikoihin oli tyypillistä, että juutalaiset – jotka osasivat usein samanaikaisesti sekä espanjaa että arabiaa – toimivat tulkkeina ja välittäjinä eurooppalaisten ja arabien välillä. Monet Platonin ja Aristoteleen kirjoitukset käännettiin tuolloin ensimmäistä kertaa eurooppalaisille kielille juutalaisten toimesta. Näin juutalaiset olivat keskeisessä asemassa antiikin Kreikan henkisen perinnön levittämisessä länsimaihin. Tunnetuin juutalainen filosofi noihin aikoihin lienee ollut Maimonides, joka nautti arvostusta yhtä lailla juutalaisten, kristittyjen kuin muslimienkin keskuudessa. Myöhemmin 1000-luvulla kristityt

kuningaskunnat aloittivat Iberian niemimaan takaisinvaltauksen. Viimeiset muslimihallitsijat kukistettiin Espanjassa vuonna 1492, jonka jälkeen juutalaiset ja muslimit joko käännytettiin kristinuskoon tai karkotettiin sekä Espanjasta että Portugalista. (Illman & Harviainen 1987, 37-44; Harviainen & Illman 1998, 442.)

Pääsääntöisesti juutalaisten älyllinen harrastuneisuus oli keskiajan Euroopassa pakotettu suuntautumaan ulkomaailman tutkimisen sijasta sisäänpäin eli juutalaisyhteisön omien pyhien kirjoitusten tutkimukseen, analysointiin ja kommentointiin. Näin jatkui aina uuden ajan alkuun asti.

Sellaiset uuden ajan juutalaiset filosofit kuten Baruch Spinoza ja Moses Mendelssohn myötävaikuttivat valtavasti eurooppalaisen rationalismin kehitykseen ja juutalaisen kansan vapautukseen uuden ajan alussa 1600- ja 1700-luvuilla. Vaikka juutalaisten emansipaatio alkoi Ranskasta jo 1700-luvun lopulla, saivat Länsi-Euroopan juutalaiset täydet kansalaisoikeudet vasta 1870-luvulla, mikä ensimmäistä kertaa teki mahdolliseksi heidän kouluttautumisensa ja yhteiskunnallisen menestymisensä. Tästä alkoi juutalaisten ennen näkemättömän laaja ja nopea yhteiskunnallinen nousu. (Illman & Harviainen 1987, 76-82.)

Emansipaation johdosta juutalaisten vuosisatoja padottu ja piilossa pidetty älyllinen potentiaali sai yhtäkkiä suuntautua pyhien tekstien tutkimuksen sijaan ulkomaailmaa kohtaan. 1900-luvun alkuun mennessä juutalaiset intellektuellit olivat jo nousseet johtavaan asemaan lähes kaikilla tieteen rintamilla – hyvinä esimerkkeinä juutalaiset fyysikot Albert Einstein ja Niels Bohr, jotka yhdessä aiheuttivat ennen näkemättömän vallankumouksen yli 200 vuotta suhteellisen vakaana ja muuttumattomana pysytelleeseen länsimaiseen tieteelliseen maailmankuvaan.

Vuosi 1905 tunnetaan saksanjuutalaisen Albert Einsteinin elämässä nimellä annus mirabilis (”ihmeiden vuosi”). Tämän yhden vuoden aikana Einstein esitteli kaikkiaan viisi tieteellistä julkaisua, joista jokainen vaikutti merkittävästi nykyfysiikan kehittymiseen. Tuolloin hän muun muassa selitti niin sanotun valosähköisen ilmiön, jota tanskanjuutalainen Niels Bohr hyödynsi muutamia vuosia myöhemmin kehittäessään teoriaansa atomin rakenteesta luoden samalla vankan perustan kvanttimekaniikalle. Einsteinin ja Bohrin töiden myötä Isaac Newtonin klassinen

Olipa kyse sitten länsimaisesta uskonnosta, historiasta, tieteestä, taiteesta tai populaarikulttuurista – on juutalaisen kansan ja juutalaisten yksilöiden merkitys länsimaisen kulttuurin kehitykselle aivan yliverlainen kaikkiin muihin kansoihin ja etnisyyksiin verrattuna. Mikään toinen kansakunta tai etninen vähemmistö ei nouse samalla tavoin esiin kansakuntien joukosta kuin juutalaiset. Hyvänä esimerkkinä tästä voidaan pitää juutalaisten Nobel-palkittujen pitkää nimelistaa. Vaikka juutalaisia on vain alle 0,2 prosenttia koko maailman väkiluvusta, saavat he silti keskimäärin noin kolmanneksen kaikista Nobel-palkinnoista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että juutalaiselle myönnetään Nobel-palkinto 113-kertaa todennäköisemmin kuin minkään toisen kansan tai etnisen ryhmän edustajalle keskimäärin. Kaikkialla missä juutalainen kansa on elänyt vähemmistökansana kantaväestön keskuudessa viimeisen reilun sadan vuoden aikana, heidän suhteellinen osuutensa kyseisen maan älymystössä on ylittänyt kirkkaasti kyseisen maan kantaväestön keskiarvon.

Mistä johtuu, että niin monet länsimaisen kulttuurin keskeisimmistä, lahjakkaimmista, innovatiivisimmista ja valovoimaisimmista yksilöistä ovat niin usein juutalaisia? Mistä johtuu, että nimenomaan juutalaiset yksilöt ovat niin usein oman alansa vallankumouksellisimpia neroja ja johtavia asiantuntijoita? Kuinka niin pienen ja niin paljon kärsineen kansan joukosta on voinut nousta niin monia tieteen, taiteen ja kulttuurin edustajia länsimaisen älymystön eturiviin? Mikä on heidän salaisuutensa?

